

Истраживања у предшколском васпитању и образовању

Предавање 8. април 2021. године

Посматрање

- Посматрање подразумева просуђивање о одређеном понашању, његовој учесталости, трајању и слично. Ове податке истраживач добија употребом свог сензорног система (очи, уши) које користи да би забележио дате податке који служе као мере за описивање жељеног понашања или да бележење ефеката независне варијабле коју варирамо у истраживању (Lammers et al, 2004).

- Посматрање је подложно већем степену субјективности. Како се посматрање ослања на нашу перцепцију, исти догађај ће бити различито протумачен од човека до човека. На пример, можемо да посматрамо Сашу и Јану како се јуре игралиштем и да то доживимо као агресивно понашање док неко други то исто понашање може да доживи као обичну игру.
- Два главна приступа посматрању су посматрање са учествовањем и без учествовања. Истраживачи који користе посматрање са учествовањем користе "инсајдер" методу тј. постају интегрални део средине у којој врше посматрање, док при посматрању без учествовања истраживач не остварује интеракцију са средином која је предмет мерења.

- Пре отпочињања посматрања морамо да донесемо пар одлука које се тичу учесталости, трајања и времена када ћемо обављати посматрање. Ове одлуке зависе од сврхе нашег посматрања тј. да ли желимо да стекнемо увид у уже понашање тј. понашање које се јавља под тачно одређеним условима или желимо да стекнемо ширу слику о нашем предмету мерења те ћемо вршити посматрање у различитим контекстима и слично. Која год да је сврха нашег посматрања, свака епизода посматрања мора да буде довољно дугачка како бисмо добили адекватан узорак посматрања које нас интересује. Овде треба да имамо на уму да понашања која се ретко јављају од нас захтевају дуже епизоде посматрања него понашање које се јавља са већом учесталашћу (Lammers et al, 2004).
- Наш главни задатак при посматрању је да добијемо податке који су објективни и поуздани. Ово можемо да постигнемо једино ако зависну варијалбу (понашање) дефинишемо у терминима конкретних понашајних реакција као и да јасно одредимо критеријум на основу ког ћемо донети одлуку да се дато понашање уопште и јавило

Систематско посматарње

- Владимир Мужих (1977) дефинише систематско посматрање као директан пут за упознавање појава.
- Систематским посматрањем уочава се, у самим реалним ситуацијама, наредниј аслика стања које треба упознати у оквиру педагошког проблема који се проучава. Дакле, сврха систематског посматрања је да се њиме што тачније евидентира, сними појава која се посматра (Мужих, 1977).

Поузданост посматрања

- Провера поузданости посматрања се одвија увођењем другог посматрача који независно од осталих бележи своје опсервације истог понашања током истог временског периода. Циљ нам је да проверимо степен слагања опсервација како бисмо утврдили да ли смо добро операционално дефинисали варијаблу од интереса и да ли смо постигли максимални ниво интерсубјективне поузданости тј. да је слагање између различитих процењивача истог понашања максимално могуће.

- Како бисмо обезбедили што бољу поузданост методе посматрања потребно је да урадимо следеће:
- Тачно одредити критеријум да ли се понашање које нас интересује јавило или не.
- Пре него што кренемо са прикупљањем података, потребно је да обавимо пилот тестирање како бисмо одредили да ли постоји интерсубјективно слагање између различитих процењивача у односу на дефинисани критеријум.
- У случају да утврдимо да је слагање између процењивача ниско - потребно је да утврдимо шта узрокује дату варијабилност. Можда нисмо направили добру операционалну дефиницију варијабле или јасно поставили критеријум.
- У случају да је слагање између процењивача високо, можемо да почнемо са нашим истраживањем уз предлог да вршимо периодичну проверу поузданости процењивача (Lammers et al, 2004).

Инструменти посматрања

- За посматрање као истраживачку технику можемо рећи да је једна од најстаријих техника (поступака) у педагошким истраживањима. И данас се користи веома често у истраживањима (Банђур и Поткоњак, 2006).
- Посматрање, као истраживачка техника, није пуко посматрање, запажање, него је то организовано и намерно посматрање неке појаве са сасвим одређеним циљем и задацима (*ibidem*). Банђур и Поткоњак (2006) наглашавају да истраживања у коме је примењено посматрање, односно посматрање у комбинацији са осталим истраживачким техникама, резулира научним резултатом што се може постићи искључиво уколико је реч о организованом, систематском и целисходном посматрању.

- Шта можемо истраживати посматрањем? Све појаве које имају неку спољашњу манифестацију, испољавање, могу се посматрати. Предмет посматрања може бити: понашање деце, односи, активности, покрети, вербалне реакције, мимика, држање тела или појединих делова и слично, као и услови и ситуације у којима се то дешава. Може се посматрати развој неке појаве - реаговање деце у истим, поновљеним или различитим ситуацијама, промене понашања при деловању одређених педагошких мера. Такоже, може се посматрати ток неке појаве - примена новог радно-игровног средства, ток активности и слично. Може се посматрати дете или, пак, група деце односно колектив (Банђур и Поткоњак, 2006).

- Мужић (1977) средства за посматрање дели на две групе:
- техничка средства;
- човек, односно посматрач који израђује протокол посматрања, односно „ручно“ уноси, бележи чињенице.
- У техничка помагала којима бележимо оно што посматрамо убрајамо фотоапарате, камере за снимање и друга помагала којима можемо забележити, снимити, посматрану појаву. Банђур и Поткоњак (2006) упозоравају да се субјекти често почињу понашати другачије („глуме“) или избегавају снимање.

- Инструментата у којима посматрач бележи чињенице запажене током посматрања има више. То су протоколи посматрања узорака догађаја, протоколи посматрања унутар временских узорака, протокол посматрања активности. Листе могу бити дате и у виду графичких решења.
- Непосредно након обављеног посматрања, посматрач може дати свој коментар, односно записати своје објашњење и мишљење.

- Било би добро уколико би посматрач могао неприметно да посматра јер би се тиме елиминисала извештаченост и мањак спонтаности, односно глума оних које посматрамо. То се постиже на разне начине, инсталирањем преграде од једнострано провирног стакла или, пак, сакривањем апарата за снимање. С обзиром на карактеристике васпитно-образовног рада, у педагошким истраживањима преовладава „јавно“, односно отворено снимање, односно посматрање, при чему треба водити рачуна да бележење буде дискретно (Мужић, 1977).

Карактеристике „доброг посматрача“

- Особа која врши посматрања треба да поседује неке личне особине које представљају услов за успешно посматрање:
- да добро види и чује;
- да приликом посматрања буде свеж и одморан;
- да добро и брзо запажа и да може да одвоји битно од небитног приликом посматрања;
- да има развијену дистрибутивну пажњу;
- да поседује способност самоконтроле и самосавлађивања (нпр. да види и чује оно што заиста јесте а не оно што би он волео да види или чује; да не реагује и остане само посматрач) (Мужић, 1977).

Инструмент феноменолошког посматрања

- Као инструмент феноменолошког посматрања споменућемо анегдотску белешку.
- Анегдотска белешка представља целовитије, смисаоније, записивање - описивање оног ко је, односно оног што је било предмет посматрања. Појава се описује онда када се јавља, њен почетак. Ток, њен крај. Обавезно је записивати што више детаља, чињеница о посматраној појави. Тежи се што већој објективности током бележења (Мужић, 1977). На крају посматрач може дати свој коментар., али, наравно, то јасно одвојити од посматраног.

Инструмент феноменолошког посматрања

- Као инструмент феноменолошког посматрања споменућемо анегдотску белешку.
- Анегдотска белешка представља целовитије, смисаоније, записивање - описивање оног ко је, односно оног што је било предмет посматрања. Појава се описује онда када се јавља, њен почетак. Ток, њен крај. Обавезно је записивати што више детаља, чињеница о посматраној појави. Тежи се што већој објективности током бележења (Мужић, 1977). На крају посматрач може дати свој коментар., али, наравно, то јасно одвојити од посматраног.
- Ако се анегдотске белешке воде у одређеним временским размацама, ако се постојећим стално додају нови подаци о посматраном онда таква врста белешки има карактер кумулативних бележака (Банђур и Поткоњак, 2006).

- Ако се анегдотске белешке воде у одређеним временским размацама, ако се постојећим стално додају нови подаци о посматраном онда таква врста белешки има карактер кумулативних бележака (Банђур и Поткоњак, 2006).
- Слабости анегдотски бележака огледају се у мешању субјективног и објективног, уопштеност и непотпуност описа, неселективност забележеног, недовољна јасност забележеног – стилска, граматичка, чињеничка...) (ibidem).

- Дневници посматрања се воде када је реч о дуготрајном посматрању, односно о дужем посматрању са прекидима (ibidem).
- Посматрање се може комбиновати са интервјуом, анкетањем, скалирањем.
- Обрада података добијених посматрања може бити и квантитативна и квалитативна (ibidem).

За вежбу:

- Наведите када бисте применили посматрање као истраживачку технику у истраживању у предшколском васпитању и образовању.

Инструменти интервјуисања

- Мужичић види интервју као „поступак у педагошком истраживању (који) служи планском изазивању вербалних манифестација личности с којом разговарамо, да бисмо дошли до нових спознаја у педагогији.“ (Мужичић, 1977, стр. 249). Банђур и Поткоњак дефинишу интервју као „унапред припремљен и планиран тематски разгово, разговор између истраживача, односно његовог сарадника (интервјуисте) и онога ко је субјект интервјуисања (интервјуисани).“ (Банђур и Поткоњак, 2006, стр. 53).

- Иако сам назив ове истраживачке технике потиче из енглеског језика (interview) и значи разговор, разговарање, он се разликује од обичног, свакодневног разговора или од новинарског интервјуа. Смисао истраживачког интервјуа лежи у циљу да се њиме дође до нових научних спознаја, да се уоче законитости у педагошким појавама откривањем њихових каузалних веза. Истраживачки интервју је усмерен на проблем истраживања, односно постоји тежња за научном генерализацијом (Мужић, 1977).

- Интервјуом се могу прикупљати чињенице које се односе на мишљење, ставове, судове, жеље, интересовања и преференције онога ко се интервјуише.
- Интервју, због временске ограничености, не треба никад оптерећивати сакупљањем чињеница до којих се може доћи на други начин.

- Истраживачки интервју можемо груписати према неколико критеријума:
- Према садржају и току интервју може бити:
- везани
- слободни (Мужић, 1977; Банђур и Поткоњак, 2006)

- У везаном интервјуу питања су унапред одређена, прецизирана (понекад дословно, а понекад садржајно). Њих интервјуиста мора добро знати (често и напамет, те се у овом случају често интервјуисање приближава усменом анкетирању (Банђур и Поткоњак, 2006)).
- Други критеријум за поделу интервјуа односи се на особе које се интервјуишу, те тако може бити:
 - директан
 - индиректан (ibidem).
- Директан интервју је интервју, разговор, са самом особом о којој тражимо податке, док индиректан интервју представља разговор са особама из окружења особе о којој тражимо податке (о тој особи) (ibidem).

- Број испитаника представља трећи критеријум, те по тој основи разликујемо:
- индивидуални
- колективни (*ibidem*) или групни.
- Индивидуални интервју је разговор са једним особом, док групни представља симултани разговор са већим бројем особа (*ibidem*).

- Одлике интервјуисте: комуникативан, стрпљив, мора умети да слуша друге, суздржан да не би улазио у расправе са интервјуисаним, не сме да ствара атмосферу напетости и журбе, питања не смеју личити на иследничка, мора поштовати и уважавати личност интервјуисаног, и наравно, мора бити добро припремљен за вођење интервјуа.

- **Добре стране интервјуа:**

успоставља се непосредан контакт и комуникација између истраживача и субјекта;

- интервју се може подешавати према сваком интервјуисаном
- може се постићи већи степен поверења, сарадње и искрености него при нпр. анкетирању.

- Слабе стране интервјуа:
- Некономичан и нерационалан (мали број испитаника - око двадесетак, па двадесетак минута за разговор са једним субјектом)
- За време разговора није могуће бележити одговоре (многи субјекти/интервјуисани не воле и не желе укључене техничке уређаје)
- Приликом накнадног бележења одговора меша се објективно и субјективно.

- Обрада података добијених интервјуом пре свега је квалитативна, а може у неким случајевима бити и квантитативна.
- Квантитативну обраду онемогућава и мали број испитаника.
- Због свега наведеног, интервју се најчешће комбинује са осталим истраживачким техникама.

Вежба:

- Осмислите и напишите питања везаног интервју за неки предмет истраживања у предшколском васпитању и образовању по свом избору. Подрудите се да питања буду заиста научно усмерена.

Заглавље вашег инструмента - протокола интервјуа, треба да има следећи изглед:

У горњем левом углу треба да се налазе:

- Општи подаци о испитивачу _____
- Општи подаци о испитанику: _____
- Место и време интервјуисања _____

У горњем десном углу треба да се налази:

- Назив истраживачког пројекта: _____ (у оквиру којег се врши интервјуисање).
- Садржај протокола чине питања за интервју.

Литература:

- Банђур, В. и Поткоњак, Н. (2006). *Истраживачки рад у школи: Акционо истраживање*. Београд: Школска књига.
- Мужих, В. (1977). *Методологија педагошког истраживања*. Сарајево: ИГКРО „Свјетлост“ - ООУР Завод за уџбенике.